

- Nas, C.N. (2005) *Equipping delinquent male adolescents to think pro-socially* (diss. Utrecht).
- Nelson, J.R., Smith, D.J. & Dodd, J. (1990). The moral reasoning of juvenile delinquents: A meta analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 18, 231-239.
- Pizarro, D. (2000). Nothing More than Feelings? The role of emotions in moral judgment. *Journal for the theory of social behavior*, 30, 355-375.
- Raaijmakers, A.W., Engels, R.C.M.E. & Hoof, A. van (2005). Delinquency and moral reasoning in adolescence and young adulthood. *International Journal of Behavioral Development*, 29, 247-258.
- Stams, G.J.J.M., Brugman, D., Dekovic, M. & Rosmalen, L. van (2005). *The moral reasoning of juvenile delinquents: A meta-analysis*. Submitted for publication.

Heropvoeden van delinquente jongeren met hulp van leeftijdsgenoten

René Veenstra

Coralijn Nas, *'EQUIPping' delinquent male adolescents to think pro-socially* (diss. Utrecht), Faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht, 2005, 107 blz., ISBN 90-8559-054-x.

Veel wetenschappelijk onderzoek is hoofdzakelijk gericht op willen weten. Maar er zijn ook onderzoeken die gericht zijn op willen oplossen. Het proefschrift van Coralijn Nas, onder supervisie van Willem Koops en Daan Brugman, heeft overduidelijk oog voor beide doelstellingen. Nas deed haar onderzoek onder een groep jongens tussen twaalf en achttien jaar die vastzaten in Forensisch Centrum Teylingereind in Sassenheim. Zij wilde weten in hoeverre sociale denkprocessen een verklaring bieden voor het verschil in gedrag tussen delinquente en niet-delinquente jongens. Vervolgens wilde ze evalueren in hoeverre via EQUIP, een opvoedingsprogramma dat sterk is gericht op beïnvloeding van jongeren via hun leeftijdsgenoten, (pro)sociaal denken kan worden aangeleerd en gestimuleerd. Uit het onderzoek van Nas blijkt dat EQUIP hierin deels slaagt. De dissertatie bestaat uit een inleiding, een conclusie en vier conceptartikelen. Zes hoofdstukken tezamen, waarvan vijf in het Engels en één vreemd genoeg in het Nederlands.

Na een korte inleiding gaat Nas in hoofdstuk 2 in op mogelijke verschillen in sociale denkprocessen tussen delinquente en niet-delinquente jongens. Deze denkprocessen zijn bestudeerd vanuit twee benaderingen: 'social information processing' (SIP), bekend door Crick en Dodge (1994), en een typologie van denkfouten, opgesteld door Gibbs (2003).

Nas vergelijkt de delinquente jongens uit de gesloten justitiële jeugdinstelling met twee groepen niet-delinquente jongens: laagopgeleide (vmbo) en hoogopgeleide (mavo, havo, vwo) jongens. De delinquente jongens lieten meer proactieve agressie en externaliserend probleemgedrag zien dan beide vergelijkingsgroepen. Wat reactieve agressie betreft verschilden de delinquente jongens alleen van de hoogopgeleide en niet van de laagopgeleide vergelijkingsgroep. Verschillen

in SIP waren er ook alleen tussen de delinquente jongens en de hoogopgeleide niet-delinquente jongens. Delinquente jongens attribueerden minder verdrietige emoties, genereerden minder positieve emotie-regulatiestrategieën en minder probleemoplossingsresponsen, en wekten juist meer agressieve responsen op dan hoogopgeleide niet-delinquente leeftijdsgenoten. Voor twee andere SIP-aspecten, attributie van vijandige intenties en de eigen negatieve emotie, werden totaal geen verschillen gevonden. Dat delinquente en laagopgeleide niet-delinquente jongens niet verschilden qua SIP, zou volgens Nas kunnen komen door de manier waarop SIP gemeten is. De door haar gebruikte hypothetische vignetten zouden sensitiever kunnen zijn voor kinderen uit het basis- dan uit het voortgezet onderwijs. Uit dit hoofdstuk bleek verder dat de SIP-aspecten in het geheel niet gerelateerd waren aan proactieve agressie en dat twee van de vijf aspecten geassocieerd waren met reactieve agressie. Het ging dan om positieve emotie-regulatiestrategieën en attributie van vijandige intenties. Ook werd nagegaan of de relatie tussen intelligentie en delinquentie gemedieerd werd door SIP. Dat bleek niet het geval. Gibbs (2003) heeft een typologie van denkfouten ontwikkeld en gerelateerd aan delinquent gedrag. Volgens Gibbs maakt iedereen denkfouten, maar komt het meer voor bij delinquenten. Gibbs stelt dat het van belang is om denkfouten tijdig te corrigeren. Om verschillen in denkfouten tussen delinquente en niet-delinquente jongens te onderzoeken is door Nas de 'How I Think' (HIT) vragenlijst vertaald en gevalideerd. Volgens Gibbs en collega's zijn er verschillende soorten denkfouten. Ten eerste zijn er primaire, waarbij het gaat om egocentrische houdingen (bijvoorbeeld 'If I see something I like, I take it'). Ten tweede zijn er secundaire denkfouten, zoals anderen de schuld geven (bijvoorbeeld 'People force you to lie if they ask too many questions'), uitgaan van het ergste (bijvoorbeeld 'You should hurt people first, before they hurt you') en verkeerd benoemen dan wel bagatelliseren (bijvoorbeeld 'Everybody breaks the law, it's not a big deal').

In hoofdstuk 3 wordt over HIT gerapporteerd. Het bleek dat hoogopgeleide, niet-delinquente jongens niet alleen minder denkfouten maakten dan delinquente jongens, maar ook minder dan hun laagopgeleide niet-delinquente leeftijdsgenoten. Nadere analyses wezen uit dat de samenhang van denkfouten met delinquentie verschilde naar intelligentie. Voor jongens met een lage intelligentie waren denkfouten niet gerelateerd aan delinquentie, terwijl dat voor jongens met een hoge intelligentie wel het geval was. In de groep met een hoog IQ maakten delinquente jongens meer denkfouten dan niet-delinquente jongens.

Vervolgens is Nas in hoofdstuk 4 nagegaan of EQUIP, ontwikkeld door Gibbs, Porter en Goldstein, gebruikt kan worden om via de leeftijdsgenoten de denkprocessen van delinquente jongeren te beïnvloeden. Wat theorieën van de morele ontwikkeling betreft, combineren Gibbs en collega's de traditie van Kohlberg met die van Hoffman, de eerste met een focus op cognities, de tweede op empathie. Het programma beoogt jongeren sociaal te leren denken om zo verantwoordelijkheid te leren dragen voor het eigen handelen. EQUIP is een combinatie van wat genoemd wordt 'positive peer culture' (PPC) en het aanleren van op hulp bieden gerichte vaardigheden. De PPC houdt in dat jongeren worden gemotiveerd om

elkaar te helpen en van elkaar te leren. De gedachte daarbij is dat bij delinquentie jongens de invloed van leeftijdsgenoten groter is dan die van groepswerkers en andere volwassenen in jeugdinrichtingen.

Het onderzoeksdesign van Nas was quasi-experimenteel, met een voor- en nameting, maar zonder randomisatie. De deelnemers werden geworven in drie vergelijkbare gesloten justitiële jeugdinrichtingen. In een van de inrichtingen werd EQUIP geïmplementeerd. De andere twee inrichtingen fungeerden ter controle. Uit het onderzoek van Nas blijkt dat EQUIP het sociaal denken van jongens positief stimuleert. In de experimentele EQUIP-groep maakten de jongens bij de nameting, rekening houdend met de voormeting, minder denkfouten dan in de controlegroep (alleen voor uitgaan van het ergste was er geen effect), waarbij de voormeting steeds als covariaat werd meegenomen. Onzeker is echter nog hoe de positieve effecten van EQUIP op het denkproces doorwerken in het gedrag van de jongens. Daar wordt momenteel wel onderzoek naar gedaan, maar het proefschrift van Nas kwam te vroeg om dat onderdeel ook te betrekken in de evaluatie. De resultaten uit hoofdstuk 2 en 3 maken het overigens twijfelachtig of er wel een effect van EQUIP op (recidive van) delinquentie gevonden zal worden. Immers, SIP en HIT bleken niet zozeer gerelateerd aan delinquentie als wel aan opleidingsniveau.

In Teylingereind krijgt elke jongere te maken met EQUIP. Het valt dan ook toe te juichen dat door deze studie een begin is gemaakt met het evalueren van de effecten van dit resocialisatieprogramma. Teylingereind heeft de Europese rechten op EQUIP en is momenteel bezig de methode verder te verspreiden. Niet alleen bij instellingen en scholen in Nederland, maar ook in andere landen. Het programma lijkt dus wat gebruik betreft aan te slaan. Of dat qua effecten ook zo is, zal nader onderzoek moeten uitwijzen. Bewijs dat het programma het handelen van jongeren veranderde, is er via dit proefschrift nog niet. Uit de review van Nas in hoofdstuk 5 blijkt echter dat eerder onderzoek al wel heeft laten zien dat EQUIP niet alleen een positieve invloed heeft op sociale vaardigheden en cognitieve beperkingen, maar ook op gedrag en recidive (Leeman e.a., 1993; overigens is in de Amerikaanse evaluatie van EQUIP wel randomisatie toegepast). In dat hoofdstuk bespreekt Nas ook vijf andere peer interventies gericht op het aanleren van vaardigheden om zo het delinquent gedrag van jongeren te reduceren: PPC, Glen Mills, Socio Groeps Strategie (SGS), Adolescent Transitions Program (ATP) peers en ATP ouder-peers. Een belangrijk verschil tussen de interventies is de intensiteit. Glen Mills en SGS zijn veelomvattende programma's. De overige interventies zijn niet dagvullend en kunnen naast andere behandelmethoden worden gebruikt. EQUIP bestaat in Nederland uit drie sessies van één à anderhalf uur per week gedurende vier maanden.

Uitkomsten van SGS ontbreken, van ATP waren ze negatief, van PPC en Glen Mills waren ze overwegend positief. Met PPC en Glen Mills doet EQUIP het volgens Nas dus het beste, maar het empirisch bewijs voor de effecten van al deze interventies is nog uiterst mager.

Tot slot dient er bij al deze peer-interventies ook een belangrijke kanttekening te worden gemaakt. Er is namelijk voorzichtigheid geboden bij het laten deelnemen van delinquente jongeren aan groepsinterventies, omdat een dergelijke interventie ook een negatief effect op het gedrag van jongeren kan hebben, in het bijzonder op dat van ernstig delinquente jongeren (Dishion e.a., 1999; Poulin e.a., 1999; zie ook het themanummer van *Journal of Abnormal Child Psychology*, 2005, nummer 3). In navolging van Gibbs stelt Nas dat EQUIP een dergelijk 'peer contagion effect' hopelijk tegengaat doordat EQUIP zich richt op het aanleren van de vaardigheden die bij ernstig delinquente jongeren ontbreken, te weten het bieden van hulp aan anderen. Of deze oplossing voor jeugd-delinquentie echt werkt, is iets wat we nog niet weten. Met spanning wordt daarom uitgezien naar meer en uitgebreidere evaluaties.

Literatuur

- Crick, N.R. & Dodge, K.A. (1994). A review and reformulation of social-information processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115, 74-101.
- Dishion, T.J., McCord, J. & Poulin, F. (1999). When intervention harms: Peer group and problem behavior. *American Psychologist*, 54, 755-764.
- Gibbs, J.C. (2003). *Moral development and reality. Beyond the theories of Kohlberg and Hoffman*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Leeman, L.W., Gibbs, J.C. & Fuller, D. (1993). Evaluation of multi-component group treatment program for delinquents. *Aggressive Behavior*, 19, 281-292.
- Poulin, F., Dishion, T.J. & Haas, E. (1999). The peer influence paradox: Friendship quality and deviancy training within male adolescent friendships. *Merrill-Palmer Quarterly*, 45, 42-61.

Een dapper initiatief in een verkeerde tijd!

Joan van Horn

Victor Kouratovsky, *Voorwaardelijk behandeld. Evaluatie van het project Incestdaderbehandeling Rotterdam* (diss. Tilburg), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2004, 288 blz., ISBN 90 5850 097 7.

Kouratovsky beschrijft in zeven hoofdstukken de resultaten van een exploratief onderzoek naar en de procesevaluatie van het project 'Incest Daderbehandeling Rotterdam' (IDBR) dat in 1989 van start ging. Het was het eerste behandelprogramma voor incestdaders in Nederland, waarvoor het idee mede werd ingegeven door de resultaten uit het Nederlandse prevalentieonderzoek van Draijer (1988). Uit het onderzoek van Draijer kwam naar voren dat één op de zes meisjes en vrouwen ten minste eenmaal in hun leven was misbruikt door iemand uit huiselijke kring. Incest, zo werd geconcludeerd, is een groot probleem in Nederland. Het IDBR-project was een gezamenlijke operatie van drie Rotterdamse Riagg's,